

tific Report). Donetsk: Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

8. Ishchuk, S. O., Sozansky, L. Y., Mikhel, R. V., & Byrka, M. I. (2016). *Konkurentospromozhnist' promyslovosti rehioniv Ukrayiny [Competitiveness of Ukraine's regional industry]*. (Scientific report). Lviv : Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine. Series: Regions: monitoring, prognoses, models. [in Ukrainian].

9. State Statistics Service of Ukraine (2017). *Valovyy rehional'nyy produkt / Rehional'na statystyka / Publikatsiyi [Gross Regional Product / Regional Statistics /*

Publications] (Statistical collection). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

10. State Statistics Service of Eurostat (2017). *Natsional'ni rakhunky / Richni national'ni rakhunky / Ahrehaty national'nykh rakhunkiv za haluzyamy [National Accounts / Annual National Accounts / Aggregates of National Accounts sectoral income]*. Retrieved from: <http://www.ec.europa.eu> [in European Union].

11. Main Department of Statistics in Lviv Region (2017). Official site of the Main Department of Statistics in the Lviv region. Retrived from : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

УДК 352.862.4

О. Д. Бутусов

аспірант кафедри економіки підприємства

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

В. П. Андришин

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки підприємства

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ВІТЧИЗНЯНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Досліджено та класифіковано вітчизняні методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіону. Виокремлено дві основні групи: група 1 – виділення ключових, головних індикаторів, які на авторську думку найкраще відповідають критеріям конкурентоспроможності регіону; група 2 – визначення інтегрального індексу на основі зведення різнопланових показників конкурентоспроможності регіону. Визначено переваги та недоліки методичних підходів, які відносяться до кожної з груп. Обґрунтовано особливості застосування цих підходів у соціально-економічних та інституційних умовах розвитку України.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіон, рівень конкурентоспроможності, оцінка, ключові індикатори, інтегральний індекс

Butusov O., Andryshyn V. DOMESTIC METHODOLOGICAL APPROACHES TO EVALUATION OF THE REGION'S COMPETITIVENESS

The domestic methodological approaches to assessing the competitiveness of the region have been studied and classified. Two main groups were identified: group 1 – the allocation of key main indicators, which, from the author's point of view, best meet the criteria of competitiveness of the region; group 2 – definition of the integral index based on the diverse regional competitiveness indicators. The advantages and disadvantages of methodological approaches that are relevant to each of the groups are determined. The peculiarities of the application of these approaches in the socio-economic and institutional conditions of Ukraine's development are substantiated.

Keywords: competitiveness, region, level of competitiveness, evaluation, key indicators, integrated index.

Проблема побудови ефективного підходу до оцінки конкурентоспроможності регіону стає все більш актуальною, адже вона покладена в основу вибору напрямів підвищення рівня конкурентоспроможності в умовах конкретних регіонів, визначення тенденцій розвитку регіонів-конкурентів і можливості співпраці з ними.

Питаннями оцінки конкурентоспроможності регіону в Україні займалися такі науковці, як В. Артеменко [1], В. Безугла [2; 3], В. Василенко, О. Анафоновенко, В. Дубяков [3], І. Журба [5], Л. Ковальська [6], В. Реутов [7], О. Стасюк, І. Бевз [8]. Однак єдиного

універсального та оптимального підходу до визначення рівня конкурентоспроможності регіону та його оцінювання не розроблено.

Метою статті є визначення особливостей застосування вітчизняних методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності регіону у соціально-економічних умовах розвитку України.

Для досягнення поставленої мети доцільним є вирішити такі завдання:

– дослідити та класифікувати вітчизняні методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіону;

– визначити їх переваги та недоліки;
 – обґрунтувати особливості застосування цих підходів у соціально-економічних та інституційних умовах розвитку України.

Аналіз вітчизняних методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності регіону дозволив визначити такі групи авторських підходів:

Група 1 – виділення ключових, головних індикаторів, які на авторську думку найкраще відповідають критеріям конкурентоспроможності регіону;

Група 2 – визначення інтегрального індексу на основі зведення різнопланових показників конкурентоспроможності регіону.

До першої групи підходів можна віднести роботи таких науковців, як В. Артеменко [1], В. Василенко, О. Анафоненко, В. Дубяков [3] (таблиця 1).

В основу підходу В. Артеменко [1] покладено якість життя людей в регіоні, їх добробут, якість соціальної сфери, навколишнього середовища та фінансового забезпечення.

З одного боку, такий підхід є виправданим, адже саме на забезпечення благ та потреб населення і спрямовані цілі регіональної політики. З іншого боку, можливим недоліком такого підходу може стати відсутність в ньому економічного підґрунтя, який формує

ланцюг доданої вартості та основу доходів населення, а також відсутність експертної оцінки запропонованих індикаторів, які часто бувають занадто суб'єктивними.

В. Василенко, О. Анафоненко, В. Дубяков вважають, що основними чинниками, які можуть впливати на конкуренцію між регіонами, є:

– суб'єктна взаємозалежність, яка проявляється в тому, що зміна положення одного регіону впливає на положення іншого або інших;

– регуляторна діяльність держави, яка за допомогою органів влади сприяє розвитку окремих регіонів, протиставляючи їм інші регіони;

– природна зумовленість, яка виходить на перший план, коли на території окремого регіону відкривається нове родовище або організується нове виробництво, що може привести до зміни існуючого статусу між регіонами [3, с. 49].

Перевагами цього підходу, рівно як і підходу В. Артеменко, є те, що в його основі поряд з іншими показниками покладено оцінку за критерієм рівня життя та добробуту населення. Що в цілому є виправданим. Недоліком цього підходу також є обмеженість аналізованих показників та їх індикаторів, що не дозволяє в повному обсязі оцінити реальну конкурентоспроможність регіону.

Таблиця 1

Перша група підходів до оцінки конкурентоспроможності регіону [1; 3].

Автор	Критерії оцінки	Індикатори
В. Артеменко	<ul style="list-style-type: none"> – якість життя населення; – добробут населення; – якість соціальної сфери; – якість навколишнього середовища; – якість фінансового забезпечення 	<ul style="list-style-type: none"> – очікувана тривалість життя, народжуваність, смертність, шлюби, розлучення, рівень освіти, кваліфікація; – реальні доходи, витрати, їх диференціація, рівень споживання товарів і платних послуг, рівень охорони здоров'я, культури; – умови праці населення, його зайнятість, соціальний захист, фізична та майнова безпека, рівень корумпованості владних структур; – забруднення повітряного басейну, водних ресурсів, земель; – доходи і витрати місцевих бюджетів, офіційні трансферти від органів державного управління
В. Василенко, О. Анафоненко, В. Дубяков	<ul style="list-style-type: none"> – природні ресурси, якими володіють території регіону; – рівень розвитку соціальної інфраструктури в регіоні; – рівень життя та доходів населення; – екологічний стан регіону; – рівень технічного розвитку суб'єктів господарювання на конкретній території 	<ul style="list-style-type: none"> – розмір території; – посівні площі сільськогосподарських культур; – площа земель лісового фонду; – чисельність населення території; – зайнятість населення; – вартість основних фондів; – кількість підприємств на території регіону; – кількість об'єктів, що змінили форму власності; – кількість навчальних закладів; – протяжність доріг (автомобільних, залізничних); – кількість міжміських таксофонів телефонної мережі загального користування

Узагальнюючи методичні підходи групи 1, можна дійти висновку, що їх спільними критеріями оцінки виступають рівень життя населення та екологічний стан регіону. Проте індикатори, які застосовують автори певним чином відрізняються. Так, наприклад, В. Артеменко аналізує очікувану тривалість життя, народжуваність, смертність, шлюби, розлучення, рівень освіти, кваліфікація, умови праці населення, його зайнятість, а В. Василенко, О. Анафоненко, В. Дубяков – лише чисельність населення та його зайнятість.

Представниками другої групи підходів є такі дослідники, як В. Безугла [2; 3], І. Журба [5], Л. Ковальська [6], В. Реутов [7], О. Стасюк, І. Бевз [8].

Як відзначалося раніше, в основу цієї групи підходів покладено систему різнопланових показників, які

зводяться в інтегральний індекс конкурентоспроможності регіону. Це дозволяє здійснювати порівняльну характеристику регіонів країни за рівнем конкурентоспроможності (табл. 2).

Як представлено у таблиці 2, підходи другої групи суттєво відрізняються один від одного. В їх основу покладені різні показники соціально-економічного розвитку регіону та різні методи розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності.

Так, наприклад, В. Безугла пропонує застосовувати широкий перелік показників, які характеризують капітал регіону. Вона виділяє виробничий, торговельний, людський, інвестиційний та інноваційний капітали [3]. Для інтегральної оцінки конкурентоздатності регіону вона використовує метод таксономічного аналізу.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

М. Журба, в свою чергу, акцентує увагу на розгляді інвестиційної привабливості регіону, як основи його конкурентоспроможності [5]. Саме інвестиційна при-

вабливість була покладена науковцем в основу розрахунку конкурентоспроможності регіону та, зокрема, оцінки конкурентного середовища.

Таблиця 2

Друга група підходів до оцінки конкурентоспроможності регіону [3; 5; 6 7; 8].

Автор	Показники конкурентоспроможності	Інтегральний індекс
В. Безугла	<ul style="list-style-type: none"> – випуск продукції сільського господарства; – випуск продукції промисловості; – введення в дію основних виробничих фондів; – підвищення кваліфікації кадрів за регіонами; – вартість експорту товарів; – інвестиції в основний капітал на одну особу; – прямі інвестиції в регіон; – кількість наукових організацій за регіонами; – обсяг науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств), за регіонами 	Індекс за методом таксономічного аналізу
І. Журба	<ul style="list-style-type: none"> – конкурентний потенціал регіону; – конкурентний клімат регіону; – інвестиційна привабливість конкурентного середовища регіону 	Середньогеометричний індекс
Л. Ковальська	<ul style="list-style-type: none"> – природні ресурси регіону; – людські ресурси регіону; – інноваційні ресурси регіону; – фінансові ресурси регіону; – інфраструктура регіону; – геополітичне розташування; – людський розвиток; – зовнішньоекономічна відкритість регіону 	Індекс за методом групування часткових показників
В. Реутов	<ul style="list-style-type: none"> – можливість регіону виробляти товари й послуги в умовах міжнародної конкуренції з іншими регіонами; – можливість регіону задовольняти потреби населення і забезпечувати зростання рівня життя; – можливість регіону залучати й ефективно використовувати інвестиції 	Середньоарифметичний індекс простої з окремих коефіцієнтів
О. Стасюк, І. Бевз	<ul style="list-style-type: none"> – поточна конкурентоспроможність (група економічних, соціальних та демографічних показників); – стратегічна конкурентоспроможність (група показників зовнішньоекономічної діяльності, науки та інновацій) 	Середньогеометричний індекс

Дослідник обґрунтував, що інтегральний індекс конкурентоспроможності регіону є відносним показником та не може залежати від розмірів території або чисельності населення. Сам інтегральний індекс І. Журба пропонує розраховувати за формулою середньої геометричної [5]. Перевагами цього підходу є сама методика визначення інтегрального індексу конкурентоспроможності регіону, яка дозволяє поєднувати різні за значенням та величиною показники.

Недоліком такого підходу є те, що об'єктами конкурентного середовища регіонів є не лише інвестиційні ресурси, які пропонує оцінювати автор, а ще й інноваційні, людські ресурси, зовнішньоекономічні зв'язки тощо. Також методика передбачає використання експертної системи оцінок. Цей факт додає певного суб'єктивізму щодо реального рівня конкурентоспроможності регіону.

Л. Ковальська зосереджується на значній кількості різноманітних показників, які можуть охарактеризувати соціально-економічний розвиток регіону [6]. До них, зокрема, автор відносить: природні ресурси регіону; людські ресурси; інноваційні ресурси; фінансові ресурси; інфраструктуру регіону; геополітичне розташування; людський розвиток; зовнішньоекономічну відкритість регіону.

Інтегральний індекс Л. Ковальська пропонує розраховувати за методом групування часткових показників.

Перевагами цього методичного підходу до оцінки конкурентоспроможності регіону є те, що він враховує не лише конкурентні переваги регіону, а й рівень людського розвитку, зовнішньоекономічної відкритості.

Щодо методичного підходу до оцінки конкурентоспроможності регіону, яку розробив В. Реутов, то в його основу покладено систему показників, яка складається з трьох блоків: можливість регіону виробляти товари й послуги в умовах міжнародної конкуренції з іншими регіонами; можливість регіону задовольняти потреби населення і забезпечувати зростання рівня життя; можливість регіону залучати й ефективно використовувати інвестиції [7].

Значення інтегрального індексу автор пропонує отримувати за допомогою середньої арифметичної простої з окремих коефіцієнтів.

Недоліками цього підходу до оцінки конкурентоспроможності регіону є певна неузгодженість показників, їх повторення та дублювання. Також оцінка може бути ускладнена за рахунок того, що конкурентоспроможність регіону має бути визначена на міжнародному рівні.

Методичний підхід О. Стасюка та І. Бевза передбачає оцінку конкурентоспроможності регіону на основі економічних, соціальних, демографічних показників, а також показників зовнішньоекономічної діяльності, науки та інновацій [8]. Інтегральний індекс

автори пропонують розраховувати методом середньої геометричної.

Перевагами цього методичного підходу є те, що він базується на використанні показників, які не потребують експертних оцінок.

Недоліком цього підходу можна назвати його залежність від суто статистичних показників, які не завжди відображають реальну картину соціально-економічного розвитку регіонів та не завжди є у відкритому доступі.

Узагальнюючи методичні підходи групи 2, можна дійти висновку, що вони застосовують широкий перелік економічних, соціальних та демографічних показників. Окремі автори також використовують показники зовнішньоекономічної діяльності, науки та інновацій. Певною відмінністю підходів є те, що деякі з них засновані на статистичних показниках, інші – на тих, що потребують експертної оцінки. Найбільшою розбіжністю в аналізованих роботах є підходи авторів до визначення самого інтегрального індексу конкурентоспроможності регіону.

Дослідження методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності регіону показало, що для більш точного та детального визначення рівня конкурентоспроможності регіону доцільно застосовувати обґрунтовану, всебічну, добре організовану систему показників. Як наслідок, методичні підходи групи 1, засновані на виділенні ключових, головних індикаторів, які на авторську думку найкраще відповідають критеріям конкурентоспроможності регіону, мають більше недоліків, ніж методичні підходи групи 2, засновані на визначенні інтегрального індексу на основі зведення різнопланових показників конкурентоспроможності регіону. Це, в тому числі, й пояснює той факт, що група 2 є більш чисельною.

Поряд з цим методичні підходи групи 2 також мають ряд недоліків, які унеможливають їх безперешкодне застосування у соціально-економічних та інституційних умовах розвитку України. До таких недоліків, зокрема можна віднести:

– перевантаження системи показників, що суттєво ускладнює процес оцінки;

– в основі методик оцінки лежать статистичні показники, які важко знайти у відкритих статистичних базах або які неадекватно оцінюють соціально-економічне становище регіону;

– значне використання експертних оцінок сприяє підвищенню суб'єктивності інтегральних показників оцінки конкурентоспроможності.

Враховуючи вищевказане, напрямом подальших досліджень має стати розробка методичного підходу до оцінки конкурентоспроможності регіону, який враховував би позитивну та негативну практику побудови вітчизняних методичних підходів, а також можливість його застосування в соціально-економічних та інституційних умовах розвитку України.

Список використаних джерел

1. Артеменко В. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів / В. Артеменко // Регіональна економіка. – 2006. – №2. – С. 90-97.

2. Безугла В. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України / В. Безугла // Регіональна економіка. – 2004. – №4. – С. 64-68.

3. Безугла В. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / В. Безугла // Коммунальное хозяйство городов: научно-технический сборник. – 2005. – № 70. – С. 53-60.

4. Василенко В. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы / В. Василенко, О. Анафоненко, В. Дубяков: монография. – Донецк: Юго-Восток, Лтд, 2008. – 363 с.

5. Журба І. Конкурентоспроможність регіону: суть, методи оцінки, сучасний стан / І. Журба // Економіка підприємства. – 2005. – №3. – С. 45-49.

6. Ковальська Л. Методичні підходи до аналізу і оцінювання конкурентоспроможності регіону / Л. Ковальська // Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – 2013. – № 3. – С. 109-124.

7. Реутов В. Міжнародна конкурентоспроможність регіону: сутність, методи оцінювання / В. Реутов // Економіка та держава. – 2006. – №4. – С. 52-54.

8. Стасюк О. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / О. Стасюк, І. Бевз // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 75-86.

References

1. Artemenko, V. (2006). Indykatory stiykoho sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [Indicators of sustainable socio-economic development of regions]. *Rehional'na ekonomika – Regional economy*, 2, 90-97. [in Ukrainian].

2. Bezuhla, V. (2004). Analiz konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrayiny [Analysis of the competitiveness of Ukrainian regions]. *Rehional'na ekonomika – Regional economy*, 4, 64-68. [in Ukrainian].

3. Bezuhla, V. (2005). Intehral'na otsinka konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrayiny [Integral assessment of the competitiveness of the region of Ukraine]. *Kommunal'noye khozyaystvo gorodov – Municipal economy of cities*, 70, 53-60. [in Ukrainian].

4. Vasylenko, V., Anafonenko, O., Dubyakov, V. (2008). *Konkurentospobnost' rehionov: ystoky, otsenky y perspektyvy* [Competitiveness of regions: origins, assessments and prospects] – Donetsk: Yugo-Vostok, Ltd. [in Ukrainian].

5. Zhurba, I. (2005). Konkurentospromozhnist' rehionu: sut', metody otsinky, suchasnyy stan [Competitiveness of the region: the essence, methods of evaluation, the present state]. *Ekonomika pidpryyemstva – Business Economics*, 3, 45-49. [in Ukrainian].

6. Koval's'ka, L. (2013). Metodychni pidkhody do analizu i otsinyuvannya konkurentospromozhnosti rehionu [Methodological approaches to the analysis and evaluation of the competitiveness of the region]. *Rozvytok produktyvnykh syl i rehional'na ekonomika – Development of productive forces and regional economy*, 3, 109-124. [in Ukrainian].

7. Reutov, V. (2006). Mizhnarodna konkurentospromozhnist' rehionu: sutnist', metody otsinyuvannya [International Competitiveness of the Region: the essence, methods of evaluation]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 4, 52-54. [in Ukrainian].

8. Stasyuk, O., Bevz, I. (2012) Intehral'na otsinka konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrayiny [Integral Assessment of the Competitiveness of Ukrainian Regions]. *Ekonomika i prohnozuvannya – Economy and Forecasting*, 1, 75-86. [in Ukrainian].